

Julkiset hankkijat ostopäätösten äärellä – Tiivistelmä selvityksen keskeisimmistä löydöksistä

Selvityksen tarkoitus ja tutkimusasetelma

Suomalaisen Työn Liitto teetti keväällä 2018 kunnanvaltuutettujen, kuntien hankinnoista vastaavien virkamiesten sekä valtakunnan tason hankinta-asiantuntijoiden parissa kartoituksen julkisista hankinnoista Suomessa. Kartoituksessa selvitettiin muun muassa tärkeimpiä valintatekijöitä julkisissa hankinnoissa, kotimaisuuden ja paikallisuuden merkitystä kuntien hankinnoissa sekä innovatiivisten hankintamenettelyjen nykytilaa. Selvityksen toteutti Aula Research Oy.

Selvitys toteutettiin sähköisinä kyselytutkimuksena sekä puhelinhaastatteluin 12.3.–2.5.2018. Kyselyyn osallistui yhteensä 1011 vastaajaa, joista 705 oli kunnanvaltuutettuja, 288 kuntien hankinnoista vastaavia virkamiehiä ja 18 valtakunnan tason hankinta-asiantuntijoita.

Vastuullisuuskysymysten painoarvo kuntien hankinnoissa nousee tulevaisuudessa

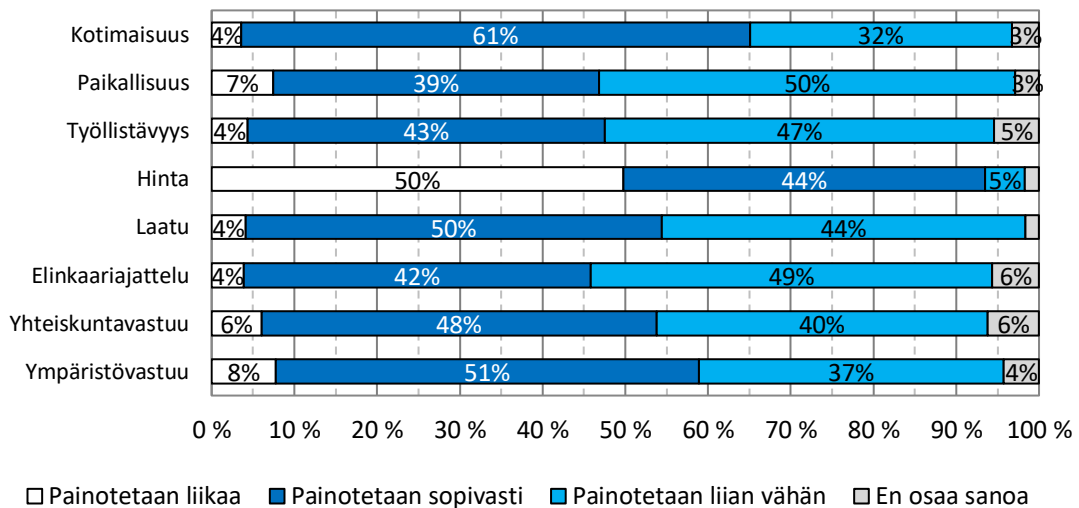
Kuntapäätäjät pitävät kuntiin hankittavien tuotteiden ja palveluiden tärkeimpinä valintatekijöinä laatua, kotimaisuutta sekä vaikutuksia paikallistalouteen (kuvio 1).

Vastuullisuuskriteerit jäävät päättäjien mielisissä kauas taakse. Tuotteen tai palvelun tuottamisesta aiheutuva ympäristövaikutuksia korostaa ainoastaan 30 % kuntapäätäjistä ja tuotteen tai palvelun eettisyyttä vain 20 % vastaajista. Kaikkein heikoimmin vastuullisuuskysymyksistä korostetaan sosiaalisia kriteereitä eli esimerkiksi sitä, miten tuotteen tai palvelun tuotanto työllistää pitkäaikaistyöttömiä tai erityisryhmiä.

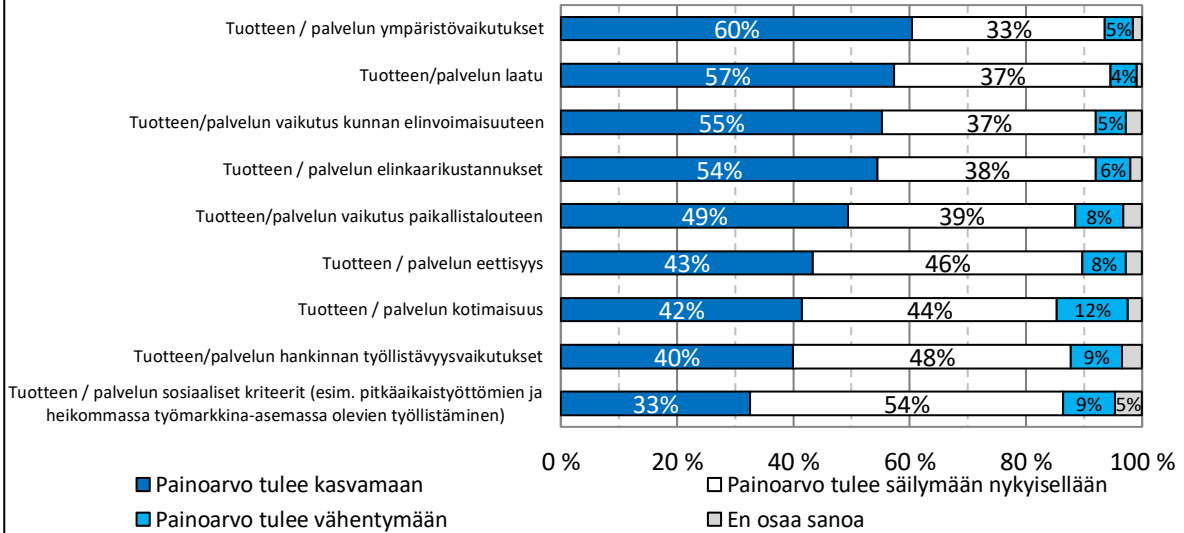
Selvityksessä kuntavaikuttajia pyydettiin arvioimaan, saavatko eri hankintakriteerit heidän mielestään sopivan painoarvon kuntahankinnoissa. Kuviosta 2 nähdään, että tyytymättömyyttä aiheuttaa erityisesti hinnan suuri painoarvo, sillä puolet (50 %) kuntapoliitikoista ja -virkamiehistä näkee hintaa painotettavan tällä hetkellä liikaa hankinnoissa. Hinnan painottamisen sijaan kunnissa toivottaisiin painoarvoa erityisesti tuotteiden ja palveluiden paikallisille ja työllistävälle vaikutuksille. Kuntavaikuttajista 47 % näkee, että hankinnan työllistävyttä painotetaan tällä hetkellä liian vähän ja myös paikallisuutta (50 %) haluttaisiin painottaa hankinnassa nykyistä enemmän. Kuntavaikuttajat halusivat myös elinkaariajattelua kuntien hankintoihin nykyistä enemmän.

Kuvio 2: Saavatko seuraavat tekijät mielestäsi sopivan painoarvon kuntasi/organisaatiosi hankinnoissa? (Kuntavaikuttajat, n=993)

Vaikka vastuullisuuskysymykset ei vielä nykyisin juuri korostu hankinnoissa, nähdään erityisesti ympäristövastuun merkityksen nousevan tulevaisuudessa merkittävästi (kuvio 3). Kuntapäätäjistä 60 % näkee, että hankintojen ympäristövaikutusten merkitys tulee painottumaan nykyistä enemmän. Muista vastuullisuustekijöistä eettisyyden painoarvon nousuun uskoo 43 % ja sosiaalisten kriteerien painoarvon nousuun 33 % kuntien päättäjistä.

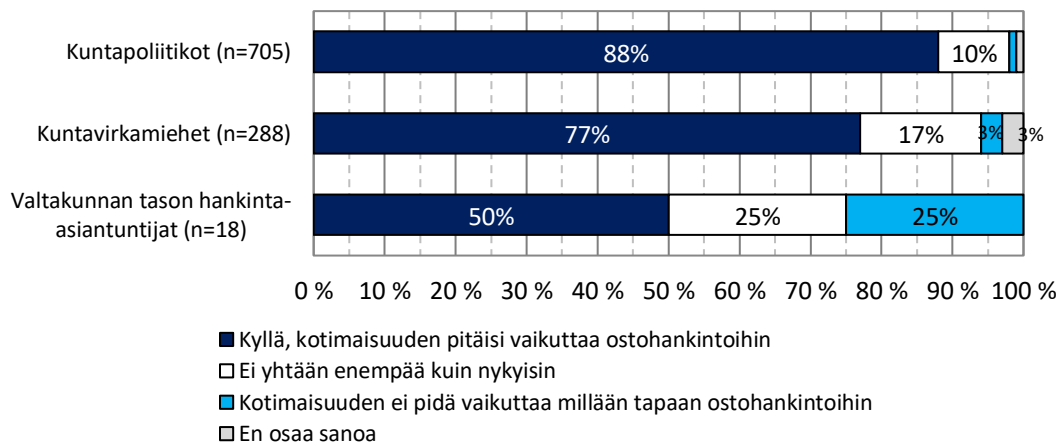
Kuvio 3: Miten näet seuraavien tekijöiden painoarvon muuttuvan tulevaisuudessa julkisissa hankinnoissa? (Kaikki vastaajat, n=1011)

Vastuullisuuskysymysten ohella kotimaisuus ja paikallisuus nousevat kuntavaikuttajien mielisissä tärkeiksi teemoiksi nyt ja tulevaisuudessa. Kuntavaikuttajista likimain puolet (49 %) näkee, että tulevaisuuden hankinnoissa tuotteen / palvelun vaikutus paikallistalouteen tulee korostumaan.

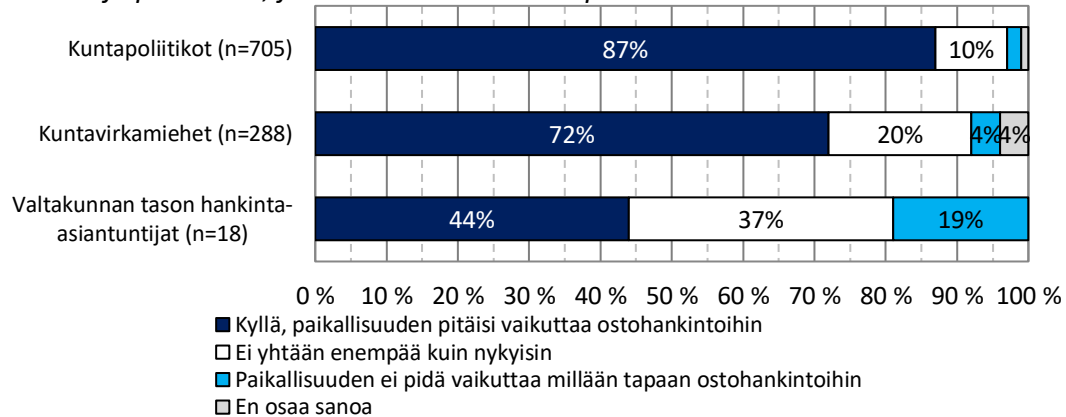
Kuntapäätäjät toivovat kotimaisuutta ja paikallisuutta julkisiin hankintoihin
Kuten aiemmin todettiin, kuntapäätäjien mielestä julkisissa hankinnoissa pitäisi ostaa nykyistä enemmän kotimaisia ja paikallisia tuotteita ja palveluja. Lisäksi päätäjät näkevät, että hankinnoissa tulisi nykyistä voimakkaammin suosia kotimaisia (kuvio 4) ja paikallisia tuottajia (kuvio 5). Kuntapolitiikoista jopa 88 % ja hankinnoista vastaavista virkamiehistä 77 % näkee, että hankinnoissa pitäisi ostaa enemmän kotimaisten yritysten tuotteita ja palveluita.

Kuvio 4: Pitäisikö julkisissa hankinnoissa ostaa enemmän kotimaisten yritysten tuotteita ja palveluita, jos se olisi hankintalain puitteissa mahdollista?

Kotimaisuuden lisäksi kuntavaikuttajat näkevät, että hankinnoissa tulisi nykyistä enemmän suosia paikallisia tuottajia (kuvio 5). Kuntapoliitikoista 87 % ja hankinnoista vastaavista virkamiehistä 72 % näkee, että julkisissa hankinnoissa tulisi ostaa enemmän paikallisten yritysten tuotteita ja palveluita, jos se olisi hankintalain puitteissa mahdollista.

Kuvio 5: Pitäisikö julkisissa hankinnoissa ostaa enemmän paikallisten yritysten tuotteita ja palveluita, jos se olisi hankintalain puitteissa mahdollista?

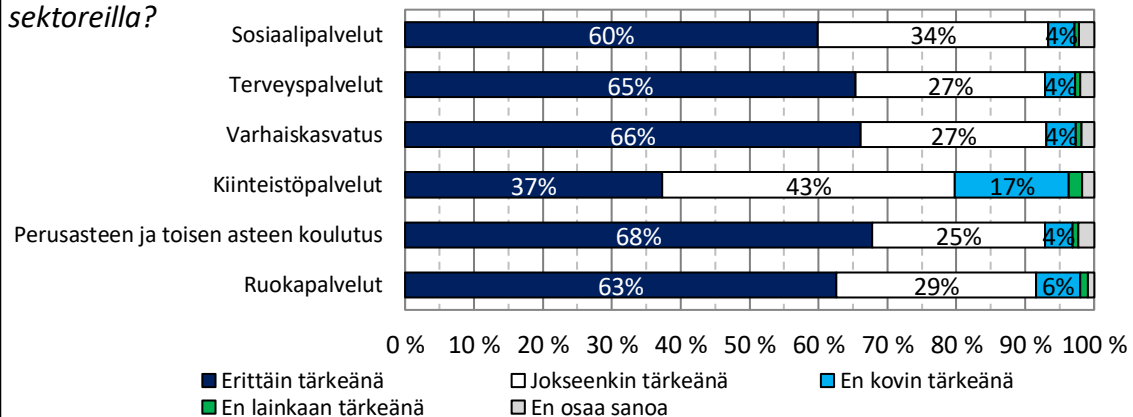

Eritoten pienimmissä kunnissa, eli alle 20 000 asukkaan kunnissa, paikallisten hankintojen suosiminen korostui kuntavaikuttajien vastauksissa. Peräti 90 prosenttia alle 5 000 asukkaan kuntien kuntavaikuttajista näkisi mieluummin julkisissa hankinnoissa enemmän paikallisten yritysten tuotteita ja palveluita.

Tuottajan kotimainen omistus pohja tärkeä julkisissa hankinnoissa

Päättäjät toivoisivat, että julkisia palveluita tuottavien yksityisten yritysten kotimaiseen omistuspohjaan kiinnitettäisiin huomiota. Kuntapäättäjät pitävät erityisesti varhaiskasvatuksessa, koulutuksessa ja terveyspalveluissa tuottajien kotimaista omistuspohjaa erittäin tärkeänä (kuvio 6). Näkemys kotimaisen omistuspohjan tärkeydestä täydentää osaltaan aiemmin havaittua kuntapäättäjien toivetta siitä, että tulevaisuudessa kotimaisuus ja paikallisuus korostuisivat julkisissa hankinnoissa.

Kuvio 6: Kuinka tärkeänä pidät palvelun- / tavarantuottajan kotimaista omistuspohjaa julkisissa hankinnoissa seuraavilla sektoreilla?

Kaiken kaikkiaan kotimaisuuden korostuminen julkisissa hankinnoissa on kuntapäätäjien toiveissa. Kuntavirkamiehistä 100 % kertoo Avainlippu-merkin olevan entuudestaan tuttu ja jopa 47 % kertoo Avainlippu-merkillä olevan vaikutusta kunnan / organisaation hankinnoissa. Avainlippu-merkki kertoo siitä, että tuote on valmistettu tai palvelu on tuotettu Suomessa.

Yhteiskunnallinen yritys-merkki puolestaan viestii yrityksistä, joiden ensisijainen tavoite on ratkaista yhteiskunnallisia tai ympäristöongelmia, kantaa yhteiskunnallista vastuuta ja tuottaa yhteiskunnallista hyvää. Merkin tunnettuus on kasvanut huomasti viime vuosina.

Vuonna 2016 vain 13 % kuntapäätäjistä kertoi Yhteiskunnallinen yritys-merkin olevan tuttu, kun nyt vuonna 2018 luku on noussut 32 %:iin. Yhteiskunnallinen yritys-merkin tuntevista virkamiehistä jopa 39 % kertoo merkillä olevan vaikutusta kunnan / organisaation hankintoihin.

Edellä esitettyjen näkemysten ja kehityssuuntien valossa voisi odottaa, että kotimaisuus ja paikallisuus tulee korostumaan julkisissa hankinnoissa etenkin kuntasektorilla tulevaisuudessa nykyistä korkeammalle.

Kiitos osallistumisestasi selvitykseemme

Suomalaisen Työn Liitto sai selvityksestä arvokasta tietoa julkisiin hankintoihin liittyen. Kiitämme sinua lämpimästi selvitykseen käyttämästäsi ajasta. Jos sinulla herää kysymyksiä tämän selvityksen tuloksista, olethan yhteydessä.

Ystävällisin terveisin,

Jokke Eljala
Suomalaisen Työn Liitto
jokke.eljala@suomalainentyo.fi

Juha Vekkilä
Aula Research Oy
juha.vekkila@aularesearch.fi